

YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULLARINDA ÇALIŞAN ÖĞRETMENLERİN ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIĞLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ (SİNOP ÖRNEĞİ)

Elife DOĞAN*

Öz

Bu çalışmanın amacı yatılı ilköğretim bölge okullarında görev yapan öğretmenlerin cinsiyet, yaş ve branş değişkenine göre örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu çalışmada Sinop İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 14 Yatılı ilköğretim bölge okulunda (YİBO) görev yapan 166 öğretmene ulaşılmıştır. Araştırmada Bolat & Bolat (2008)'in otel işletmelerinde örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık ilişkisi adlı çalışmasında kullandığı 5'li Likert tipi örgütsel vatandaşlık ölçeği eğitime uyarlanarak kullanılmıştır. Araştırma için toplanan veriler SPSS 16.0 paket programına yüklenerek frekans, yüzde, ortalama, standart sapmaları hesaplanmış; faktör, korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlardan bazıları ise şunlardır: Örgütsel vatandaşlık davranışını oluşturan özgecilik, vicdanlılık, nezaket, centilmenlik ve sivil erdem alt boyutları arasında olumlu ve orta düzeyde bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Araştırmada elde edilen bir diğer sonuç ise cinsiyetin ve branşın örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde olumsuz etkisi olduğu tespit edilmiştir. Yaş yordayıcısının da örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde en az açıklayıcı değişken olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Vatandaşlık, Yatılı İlköğretim Bölge Okulu

Local Boarding Primary School Teachers' Conceptions about Organizational Citizenship: The Case of Sinop, Turkey

Abstract

The aim of this study is to reveal the relationship between the organizational citizenship behavior of the teachers working in local boarding primary schools and their genders, ages and branches. Within the study 166 teachers working in 14 local boarding primary schools in the Sinop Provincial Directorate of National Education were reached. In the study, Bolat and Bolat's organizational citizenship scale in the form of the Five Factor Likert scale was employed after it was adapted to education. This had also been used in their earlier study dealing with the relationship between organizational commitment and organizational citizenship in hotel managements (2008). Frequency, percentage, mean, standard deviation, Statistical data collected for the research were calculated using the S.P.S.S. 16.0 programme and correlation and

* Doç. Dr., Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Sinop (elifedoğan@mynet.com)

regression analysis have been performed. Some of the results obtained from the research are as follows: Altruism, Courtesy, Conscientiousness, Gentlemanship and Civic Virtue have a positive effect on organizational citizenship behavior. Another result of the study is that the gender and the subject branch have a negative effect on organizational citizenship behavior. Also it is concluded that the age predictor as an explanatory variable has the least effect on the organizational citizenship behavior.

Keywords: Organizational Citizenship, Local Boarding Primary School

I. GİRİŞ

Bireysel ve örgütsel etkililikte işgörenlerin niteliğini ön plana çıkaran ve onların formal iş tanımlarının ötesinde gönüllü olarak yaptıkları davranışları ve etkinliklerle ifade edilmesine kavrama örgütsel vatandaşlık davranışı denmektedir (Sezgin, 2005). Araştırmacıları örgütsel vatandaşlık davranışı çalışmalarına Dennis Organ'ın 1977 yılında “tatmin performansı sağlar” konusundaki teorisi yönlendirmiştir (Yücel ve Samancı, 2009). 1980'li yıllarda bağımsız bir kavram olarak ortaya çıkmış ve örgütsel vatandaşlık davranışı, günümüzde ilgi odağı haline gelmiştir (Karaaslan vd., 2009).

Örgütsel Vatandaşlık Davranışı (ÖVD) bireyin örgüt içerisindeki resmi rolünün ötesinde kendi isteğine bağlı olarak gösterdiği ve örgüt içerisindeki diğer insanlara yardım etmeyi amaçlayan davranışlarıdır (Smith, Organ & Near, 1983). Organ (1988) ÖVD'yi gönüllü olarak bir çaba ve fazladan rol davranışı göstermesi olarak tanımlamıştır. ÖVD, işle ilgili teknik çabaların dışında iş ortamına psikolojik ve sosyal açıdan katkılar sağlayan davranışlardır (Blakely, Andrews & Moorman, 2005: 259). George & Brief (1992)'e göre ise ÖVD çalışanların rol tanımları ile birlikte biçimsel ödül sistemi dışında yer alan davranışları kapsamaktadır. Schnake (1991'den akt. Ünal 2003)'de davranış niteliğinin yanı sıra davranışın yöneltildiği yeri de dikkate alarak örgütsel vatandaşlık davranışlarının bireylere, gruplara veya örgütlere yöneltmiş işlevsel davranışlar olduğunu belirtmiştir.

Organ 1977 yılında yaptığı araştırmalarda yöneticilerle iyi ilişkiler kurma, diğer çalışanlara yardım etme, üstlendiği görevlerden şikâyetçi olmama, bir görevi yapmak zorunda olmadığı halde üstlenme gibi unsurları sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmalarla ÖVD oluşturulmuştur (Yücel & Samancı, 2009). Bateman & Organ (1983) yöneticilerin memnun olduğu ancak doğrudan çalışanlardan isteyemedikleri 30 önermelik örgütsel vatandaşlık davranışını ölçen bir ölçek hazırlamıştır. Bu çalışmanın sonunda ilk sınıflamada yardımseverlik ve genel uyum boyutları oluşturulmuştur. Genel uyumun adı daha sonraki çalışmalarda vicdanlılık olarak değiştirilmiştir (Ünal, 2003). Organ tarafından geliştirilen örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeğinin kullanıldığı araştırmaların bulgularından yola çıkarak, Graham'ın örgütsel erdemi, Organ'ın nezaket ve centilmenlik

boyutlarının da eklenmesiyle özgecilik, nezaket, vicdanlılık, centilmenlik ve sivil erdem olmak üzere kavramın beş boyutlu sınıflaması ortaya çıkmıştır.

Özgecilik, örgütte işle ilgili sorunu ortadan kaldırmak ya da önlemek amacıyla diğer işgörenlere yapılan gönüllü davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Organ & Ryan, 1995; Podsakoff vd., 2000; Allison vd., 2001; Podsakoff ve Mackenzie, 1994, Chiaburu vd., 2007).

Nezaket, işgörenlerin, örgütteki diğer işgörenler için sorun yaratabilecek hususları önceden belirleyerek, çözümünü için önerilerde bulunma, yardımcı olma ya da sorunun ortaya çıkmasına engel olma, türündeki önleyici nitelikteki davranışları içerir (Organ & Ryan, 1995; Konovsky & Organ, 1996; Podsakoff vd., 2000). Nezaket, bireylere işlerini etkileyecek davranışlarda bulunmadan önce düşünceli davranmaları ve kontrollü hareket etmeleri için yardımcı olmayı içermektedir (Sezgin, 2005: 324).

Vicdanlılık, işgörenlerin kimsenin kendini izlemediği durumlarda ortaya koyduğu gönüllü olarak gerçekleştirdiği davranışlardır (Barkslade & Werner, 2001:148). Organ'a (1988) göre vicdanlılık, işgörenlerin rol davranışlarını kendilerinden bekleneni aşan şekilde yerine getirmeleridir. Vicdanlılık işe devamlılık, iş yerinde düzenli çalışma, dakiklik, dinlenme zamanlarını yerinde ve suiistimal etmeden kullanma, görevin kurallarına uyma vb. davranışları da içermektedir.

Centilmenlik, işgörenlerin örgüt içinde gerginliğe neden olabilecek küçük problemleri büyütmeden ya da şikayet etmeden gidermektir (Konovsky & Organ, 1996: 255). ÖVD' nin gösterilmesinde örgütsel karakteristikler yanında kişinin karakteristik özellikleri de pozitif bir ilişkiye sahiptir. Özellikle sportmenlik boyutunda bu pozitif ilişki ön plana çıkmaktadır.

Sivil erdem, örgüt içerisinde düşünceyi ifade etme davranışı (Kidder, 2002:637) olarak ortaya konulan örgütsel vatandaşlık davranışının üyelik erdemi boyutu, örgütün yaşamına aktif ve gönüllü olarak katılımı (Podsakoff & Mackenzie, 1994:351) ve örgüt yaşamıyla ilgili sorumluluk almayı belirtmektedir (Podsakoff & ve diğerleri, 1997). Organ'a (1988) göre, iyi bir örgüt vatandaşı, yalnızca örgütün günlük yaşamına sorgusuzca uyum sağlamaya çalışan bir kişi olmamalı, örgütle ilgili tüm konularda fikir geliştirmeye çalışmalı ve geliştirdiği fikirleri ifade etmekten kaçınmamalıdır.

Yapılan çalışmalarda ÖVD'nin son yıllarda alan yazında çok incelenmesinin iki başat nedeni olduğunu tespit edilmiştir (Mackenzie, Podsakoff & Ahearne, 1998: 87-88). Birincisi; bu davranış sonucunda ortaya çıkan performansın işgörenlerin performans değerlendirmelerinde, terfi ve ücret uygulamalarında göz önüne bulundurulmasıdır. İkincisi ise; bu davranışın örgütlerin başarısına ve etkinliğine olan katkısıdır (Bolino & Turnley, 2003). Uzun dönemde ÖVD'nin toplamı dikkate alındığında, bu davranışın örgütsel etkinliği ve performansı yükselteceği belirtilmektedir (Netemeyer & Boles, 1997: 89'den akt. Organ, 1988).

A. YİBO'ların Tarihsel Gelişimi ve Amaçları

Türkiye'deki ÖVD ile ilgili alan yazın çalışmaları incelendiğinde, ÖVD ile ilgili çalışmaların ilköğretim okullarında ya da liselerde yapıldığı görülmektedir. İlköğretim kurumları sekiz yıllık zorunlu temel eğitim veren okullardan oluşmaktadır. Bu okul kademesi içerisinde yer alan okullar ise ilköğretim okulları, YİBO'lar, Pansiyonlu İlköğretim Okulları (PIO), İşitme Engelliler İlköğretim Okulları, Görme Engelliler İlköğretim Okulları, Ortopedik Engelliler İlköğretim Okulları, Zihinsel Engelliler İlköğretim Okulları, Özel Türk, Yabancı, Azınlık Uluslararası İlköğretim Okulları olarak sınıflandırılmaktadır (Şişman, 2011).

Türkiye'de nüfusun az ve dağınık olduğu yerleşim yerlerinde (köy, mezra, kom, oba) zorunlu eğitim çağına gelmiş yoksul veli çocuklarının sekiz yıllık eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan yatılı okullara YİBO denmektedir (Yetim, 2001).

Okulsuz yerleşim birimlerinin var olması; doğu ve güneydoğuda terör nedeniyle okulların kapanması; birleştirilmiş sınıfta öğretim uygulamasından vazgeçilmesi; yeterli maddi imkana sahip olamayan öğrencilere eğitim olanağı sağlanması; sekiz yıllık kesintisiz eğitimin sağlanması gibi nedenler geçmişte YİBO'ların yaygınlaştırılmasını zorunlu hale getirmiştir.

Türkiye'de ilk yatılı okulların kuruluşu Cumhuriyet'in ilk yıllarına rastlar. Atatürk 1 Mart 1923 tarihinde T.B.M.M' nin açılış konuşmasında ilköğretimde yatılı okullara ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir (Aralpınar, 1998).

1926 yılında çıkarılan 789 sayılı yasayla şehir ve kasaba yatılı mektepleri muhtaç ve kimsesiz çocuklara mahsus olmak üzere, maarif vekaleti tarafından ve bununla beraber maarif vekaletinin iznine bağlı olarak da yerel yöneticiler ve belediyeler tarafından açılabileceği belirtilmiştir. Köy yatılı mekteplerinin, mektebi olmayan köylerin çocuklarına ait olduğu, bu mekteplerin ihtiyaçlarının gerek genel ve gerekse özel bütçelerle karşılanabileceği ifade edilmiştir (Bostan, 2005). 1923–1933 yılları arasında bütçeleri elverişli illerde 1933–1938 yılları arasında bucak ve ilçe merkezlerinde, 1940 yılında ise merkezi köylerde gündüzlü ve pansiyonlu okullar açılmaya başlanmıştır (Aralpınar, 1998).

Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ve Pansiyonlu İlköğretim Bölge Okulları 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 25. ve 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 9. maddesine göre “ İlköğretim pansiyonlu bölge okulları açılır.” hükmü gereğince planlanarak açılmaya başlanmıştır (MEB, 2003: 19). “Nüfusu dağınık olan yerleri öğretmene ve okula kavuşturmak, köylerde özel eğitime, korunmaya muhtaç çocuklarla, okul öncesi eğitim için sınıflar açılmasını sağlamak, çevrenin sağlık, tarım, halk eğitimi ve her türlü kalkınma faaliyetine bir merkez vazifesi görmek, çevre öğretmenlerinin birleşip görüştükleri ve tecrübelerini paylaştıkları bir yer olmak ve öğretmenlerin işbaşında yetiştirilmelerine hizmet etmek” YİBO' nun amaçlarından bazılarıdır.

Çeşitli yasal düzenlemelerle YİBO' larda eğitim-öğretim gören öğrenci sayısı ile birlikte bu okul sayıları her geçen arttırılmıştır. Türkiye'de halen MEB'e

bağlı toplam 567 adet YİBO bulunmaktadır. Bunlardan 14'ü Sinop ili sınırları içinde yer almaktadır.

Alan yazın incelemesi yapıldığında YİBO'larda yapılmış değişik çalışmalara rastlanmaktadır.

Bostan (2005) yatılı ilköğretim bölge okullarında toplam kalite yönetimi uygulamasının değerlendirilmesi (Tunceli ve Elazığ İllerinde bir araştırma) konulu çalışmasında, YİBO'ların fiziksel yapısının eğitimin amaçlarına uygun olmadığı konusunda yönetici ve öğretmenlerin birbirine paralel görüş belirttikleri görülmüştür. Yönetici ve öğretmenler YİBO'ların okul tesislerini çoğunlukla beğenmediklerini, okul binalarının kısmen bakımlı tutulduğunu, okuldaki fiziksel donanım ve ekipmanların çoğunlukla yeterli olmadığını, bu yerlerin sosyal faaliyetler için gerekli imkan ve şartlara sahip olmadığını belirtmişlerdir. Yönetici ve öğretmenler tarafından YİBO'larda ödül ve teşvik mekanizmasının kısmen uygulandığı düşünülmektedir.

İnal (2009) “Adana İl Sınırları İçerisindeki Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Bulunan Öğretmen ve Öğrencilerin Okul Yaşam Kalitesi Algılarının” konu alan bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmadan YİBO'ların okul yaşam kalitesi ile ilgili olarak öğretmen ve öğrenci algılarının büyük oranda benzer olduğu ve her iki grubun okullarını yaşam kalitesini orta düzeyin biraz üzerinde olumlu algıladığı saptanmıştır.

Şenol ve Yıldız (2009) “Yatılı ilköğretim Bölge Okullarında Öğrenci-Öğretmen ve Aile Etkileşimi (Diyarbakır ve Erzurum Örneği) “ konulu çalışmada YİBO'da okuyan öğrencilerin, öğretmenleri ve aileleri ile olan etkileşimlerini irdelemiştir. Bu amaçla, öğrencilerin ders çalışma alışkanlıkları, öz bakım ihtiyaçlarını ne derece karşılayabildikleri, boş zamanlarını değerlendirme biçimleri ve eğitimleri sürecinde karşılaştıkları sorunları çözerken kimlerden yardım aldıkları gibi konularda ele alınmıştır.

Izgar ve Yılmaz (2007) PİO ve YİBO'da görev yapan okul yöneticilerinin karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bu araştırmanın sonucunda okul yöneticilerinin karar vermede özsaygı düzeyleri ile karar verme stillerinden dikkatli karar verme stili arasında pozitif, karar vermede özsaygı düzeyleri ile kaçınan karar verme stili, panik ve erteleyici karar verme stili arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

B. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma YİBO'larda görev yapan öğretmenlerin branş, cinsiyet ve yaş değişkenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

II. YÖNTEM

A. Evren ve Örneklem

Araştırmamızın çalışma evrenini 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Sinop İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Yatılı İlköğretim Bölge okullarında görev yapan 166 öğretmen oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılana öğretmenlerden 81 (%48.8)'i kadın, 85 (51.2 %) 'i ise erkektir. Araştırmaya katılanların 14 (8.4 %) 'ü 20-25 yaş; 58 (34.9 %) 'i 26-30 yaş; 37 (22.3 %) 'si 31-35 yaş; 17 (10.2 %) 'si 36-40 yaş; 28 (16.9 %) 'i 41-45 yaş ve 12 (7.2 %) 'si 46+ yaş dilimleri arasında yer almaktadır. Araştırmaya katılanların 109 (% 65.6) 'u 35 ve daha alt yaş grubunda yer almaktadır. Araştırmaya katılanların 57 (34.4 %) 'si 36 ve üstü yaş diliminde yer almaktadır. Araştırmaya katılanların 83 (50 %) 'ü branş öğretmeni, 83 (50 %) 'ü ise sınıf öğretmenidir.

B. Veri Toplama Aracı

Araştırmada Bolat & Bolat (2008) 'in otel işletmelerinde örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık ilişkisi adlı çalışmasında kullandığı örgütsel vatandaşlık ölçeği araştırmacı tarafından eğitime uyarlanarak kullanılmıştır. Ölçek “(1) Kesinlikle Katılmıyorum, ile (5) Tamamen Katılıyorum” arasında 5 'li Likert tipi veri toplama aracı olarak derecelendirilmiştir.

Yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizinde faktör yük değeri .30' unu altında olan madde 16 ve madde 20 ölçekten çıkartılmış, geri kalan toplam 18 madde üzerinden tekrar geçerlilik ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda özdeğeri birden büyük beş boyut belirlenmiştir. Beş boyut, toplam varyansın % 85,726' unu açıklamaktadır. Faktör biri oluşturan maddeler “özgecilik”, faktör ikiyi oluşturan maddeler “nezaket”, faktör üçü oluşturan maddeler “sivil erdem”, faktör dördü oluşturan maddeler “vicdan” ve faktör beşi oluşturan maddeler “centilmenlik” boyutunu temsil etmektedir. Beşli likert tipi olan 18 maddeden oluşan ölçeğin Alfa katsayısı (Cronbach Alpha) 0,923' dir. Birinci boyut toplam varyansın % 36.443' ünü, ikinci boyut % 19.470' ini, üçüncü boyut % 19.151' ini, dördüncü boyut % 15.395' ni ve beşinci boyut %9. 541' ini açıklamaktadır.

Dipaola, Tarter ve Hoy (2005), örgütsel vatandaşlık davranışının genel bir davranış boyutu olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda, Dipaola, Tarter & Hoy (2005), ÖVD' nin boyutlarla ifade edilemeyeceğini, aksine örgütsel vatandaşlık davranışını tek bir boyutta ele almanın doğru olacağını vurgulamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada beş boyuttan oluşan örgütsel vatandaşlık davranışı tek boyut olarak incelenmiştir.

Regresyon analizinde bağımlı ve bağımsız değişkenlerin en az eşit aralık ölçeğinde ölçülen sürekli değişkenler olmaları ve normal dağılım göstermeleri

gerekmektedir. Ancak bazı araştırmalarda istisna olarak sınıflama ölçeğine giren bağımsız değişkenlerinde bağımlı değişken üzerindeki etkilerini incelemek istenebilir. Analizde sınıflamalı değişken, düzeylerinden biri dışta bırakılarak düzey sayısının bir eksiği (G-1) kadar üretilen ve “dummy” değişken olarak isimlendirilen yeni yapay değişken oluşturulur. Bu yeni değişkenlerden birinin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olması, ilgili bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir (Büyüköztürk, 2005).

Çalışmada yer alan süreksiz değişkenler regresyon analizine “dummy değişken” olarak kodlanarak dahil edilirken, sürekli değişkenler ise orijinal değerleriyle analize alınmıştır. Dummy değişkenler olarak kodlanan süreksiz değişkenler şunlardır. Öğretmene ilişkin özelliklerden cinsiyet değişkeninde kadın kategorisi “0” kodlanmış dummy değişkene çevrilmiştir. Öğretmenlerin alanları ile ilgili değişkeninde branş öğretmeni “0” kodlanarak dummy değişken yapılmıştır.

III. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde araştırma bulgulara dayalı sonuçlar ve bunlara dayalı olarak alan yazındaki bulgu ve sonuçlara yönelik tartışmalara yer verilmektedir.

Tablo 1. de örgütsel vatandaşlığı oluşturan özgecilik, vicdanlılık, nezaket, centilmenlik ve sivil erdemle ilgili ilişkileri ortaya koyan korelasyon sonuçları verilmektedir.

Tablo 1. Örgütsel vatandaşlığı oluşturan özgecilik, vicdanlılık, nezaket, centilmenlik ve erdemlilikle ilgili ilişkileri ortaya koyan korelasyon sonuçları

	Özgecilik	Vicdanlılık	Nezaket	Centilmenlik	Sivil Erdem
Özgecilik	1				
Vicdanlılık	,180*				
Nezaket	,239**	,460**			
Centilmenlik	,040	,144	,362**		
Sivil erdem	,152*	,114	,117	,107	
ÖVD	,616**	523**	666**	,489**	,600**

* p<.05. ** p<.01

Tablo 1 incelendiğinde öğretmenlerin özgecilik anlayışı ile vicdanlılık anlayışı arasında düşük düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki varken ($r = .18, p < .05$); özgecilik anlayışı ile nezaket anlayışı arasında düşük düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r = .23, p < .01$). Özgecilik anlayışı ile erdemlilik anlayışı

arasında düşük düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilirken ($r = .15$, $p < .05$), bununla birlikte özgecilik anlayışı ile centilmenlik anlayışı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Nezaket anlayışı ile vicdanlılık anlayışı arasında ($r = .46$ $p < .01$) ve centilmenlik anlayışı ile nezaket anlayışı arasında ($r = .36$ $p < .01$) orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ölçeğe toplamda bakıldığında, örgütsel vatandaşlık ölçeği ile özgecilik ($r = .61$ $p < .01$, vicdanlılık ($r = .52$ $p < .01$), nezaket ($r = .66$ $p < .01$), centilmenlik ($r = .48$ $p < .01$) ve sivil erdem ($r = .60$ $p < .01$) arasında olumlu ve orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur.

Yaş, cinsiyet ve branş'a göre örgütsel vatandaşlığın yordanmasına ilişkin regresyon analizi sonuçları tablo 2 'de verilmiştir.

Tablo 2. Yaş, Cinsiyet ve Branş'a Göre Örgütsel Vatandaşlığın Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	79,398	1,732		45,831	,000	-	-
Cinsiyet	-1,272	1,151	-,088	-1,105	,271	-,093	-,087
Yaş	,214	,428	,043	,501	,617	,087	,039
Branş	-2,296	1,222	-,159	-1,879	,062	-,182	-,146

$R = .202$ $R^2 = .041$ $F_{(3-162)} = 2,296$ $p = .080$

Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde cinsiyet ile örgütsel vatandaşlık arasında negatif ve düşük düzeyde bir ilişkinin ($r = -,093$) olduğu, diğer değişkenler kontrol edildiğinde de iki değişken arasında yine negatif ve düşük düzeyde ($r = -,087$) ilişki olduğu görülmektedir.

Yaş ile örgütsel vatandaşlık arasındaki pozitif ve düşük düzeyde ($r = ,087$) bir ilişki vardır. Ancak diğer iki değişken kontrol edildiğinde de pozitif ve düşük ($r = ,039$) bir ilişki olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin branşları ile ÖVD arasında negatif ve düşük bir ilişkinin olduğu ($r = -,182$), diğer iki değişken kontrol edildiğinde de negatif ve düşük düzeyde ($r = -,146$) bir ilişkinin var olduğu görülmektedir.

Cinsiyet, yaş ve branş yordayıcı değişkenleri ile ÖVD arasında düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R = .202$ $R^2 = .041$ $F_{(3-162)} = 2,296$ $p = .080$). Yukarıda belirtilen üç değişken ile birlikte örgütsel vatandaşlıktaki toplam varyansın yaklaşık %041'inin açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre (β) göre yordayıcı değişkenlerin ÖVD üzerindeki görece önem sırası; branş, cinsiyet ve yaştır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin "t testi" sonuçları incelendiğinde ise branş ve cinsiyet değişkenlerinin ÖVD üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Yaş değişkeninin ÖVD üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Regresyon analizi sonuçlarına göre ÖVD'nin yordanmasına ilişkin regresyon eşitliği aşağıda verilmektedir.

$$\text{ÖVD} = 79,398 - 2.296 \text{ Branş} + \text{yaş} .214 - 1.272 \text{ Cinsiyet}$$

IV. SONUÇ ve ÖNERİLER

Yatılı ilköğretim bölge okullarında görev yapan öğretmenlerin branş, cinsiyet ve yaş yordayıcı değişkenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkilerini incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada Sinop İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 14 YİBO'da görev yapan 166 öğretmene ulaşılmıştır.

Yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlara göre genel olarak ÖVD ile cinsiyet arasında negatif ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Alan yazın taraması yapıldığında bu sonucu destekleyen sonuçlara rastlanmaktadır. Kidder & Parks (1993'den akt: Köse, Kartal ve Kayalı, 2003: 8) kadınların örgütsel vatandaşlık davranışının nezaket boyutunda erkeklerden daha ileri olduğunu öne sürmüşlerdir. Yine Samancı-Kalaycı (2007)'nin çalışmasında ise, erkek öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarının alt boyutlarında kadın öğretmenlere oranla daha olumlu davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir. Ölçüm-Çetin (2004) tarafından yapılan çalışmada da, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı ve alt boyutlarını algılamasında cinsiyet göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Ancak alan yazın incelendiğinde, Arslantaş ve Pekdemir (2007)'in, Yılmaz ve Taşdan (2009)'ın, Polat ve Celep (2008)'in, Baş ve Şentürk (2011) yaptıkları çalışmalarda öğretmen görüşlerine göre cinsiyet değişkeni ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasında anlamlı fark bulunamamıştır.

Yapılan analizde cinsiyete göre örgütsel vatandaşlık davranışında negatif yönde ilişki çıkması öğretmenlerin, kendilerini kurumlarına ait hissetmedikleri ve sorun (ders saatlerinin, gece ve gündüz nöbetlerinin düzenlenmesinde vb. konularda) yaşadıkları düşünülebilir. Genelde YİBO'lar şehir merkezine uzak olan yerleşim yerlerine kurulmuş olması ve kurum yöneticilerinin yaşanan sorun ya da sorunları çözmede yetersiz kalmaları öğretmenlerin kendilerini okullarına ait hissetmemelerine neden olmuş ve ÖVD'ini olumsuz etkilemiş olabilir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuca göre öğretmenlerin branşları ile ÖVD arasında negatif ve düşük düzeyde bir ilişkinin var olduğu belirlenmiştir. Bu sonucu destekler nitelikte alan yazında benzer sonuçlara da rastlanmaktadır. Ölçüm-Çetin (2004) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı ve alt boyutların algılanmasında branşa göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bununla birlikte Yılmaz ve Taşdan (2009)'ın yaptığı çalışmada ise branş değişkeni ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Polat ve Celep (2008)'in yaptığı çalışmadan elde edilen sonuçta da branş değişkeni ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasında anlamlı ilişkinin olmadığını gösteren sonuçlara rastlanmaktadır.

Yine bu çalışmanın bir başka sonucuna göre, yaş ile ÖVD arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Alan yazın incelendiğinde yapılan araştırmalarda yaş ile ÖVD arasında anlamlı bir ilişki olduğu (Williams ve Shiaw, 1999; Coyle-Shapiro, 2002; Williams et al., 2002; Ertürk et al., 2004; Ehigie ve Otukoya, 2005'den akt. Bolat, Bolat & Aytemiz Seymen 2009) tespit edilmiştir.

YİBO'da görev yapan öğretmenlerin cinsiyet, branş ve yaş yordayıcılarının örgütsel vatandaşlık davranışlarını %0.41'ini açıkladığı tespit edilmiştir YİBO'da görev yapan öğretmenlere göre ÖVD'yi branş ve cinsiyet yordayıcıları etkili olarak anlamlı açıklamaktadır. Bununla birlikte bu ÖVD'yi en az açıklayan ise yaş değişkeni olarak tespit edilmiştir.

Alan yazında ÖVD ve yaş arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara da rastlanmaktadır. Ölçüm-Çetin (2004) tarafından yapılan araştırmada, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı ve alt boyutları algılanmasında yaşa göre anlamlı fark bulunmuştur. Alan yazında bu bulgunun tersi sonuçlara da rastlanmaktadır. Arslantaş ve Pekdemir, (2007) 'in yaptıkları araştırmada yaş değişkenine ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Polat ve Celep (2008)'in yaptığı araştırmada da Arslantaş ve Pekdemir (2007)'in yaptığı çalışmayı destekler nitelikte yaş değişkeni ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasında anlamlı fark bulunamamıştır

Örgütsel vatandaşlık davranışı, örgütü yıkıcı ve istenmeyen davranışlardan koruyarak, çalışanların yetenek ve becerilerini geliştirerek, etkin bir koordinasyon kurarak örgütün verimliliğini artırmayı amaçlar. Etkili örgütlerde çalışanlar, resmi iş sorumluluklarının ötesinde çalışırlar. Görevlerini mecburi bir beklenti olduğundan, emir verildiğinden ya da telafi etmek için yapmazlar. Bu özverili eylemleri iş tanımı içerisinde yer almaz ve onlar örgütün düzenli işleyişine ayak uydururlar (Ölçüm-Çetin, 2004). YİBO' ların olumsuz koşullarına rağmen öğretmenler özverili şekilde görevlerine devam etmektedirler. Meyer, Allen ve Smith (1993), mesleğe duygusal bağlılığın gönüllü davranışlarla pozitif ilişkisini tespit etmişlerdir. Mesleklerini severek yapan, mesleklerine karşı duygusal olarak bağlılık hissedenlerin, daha yüksek örgütsel vatandaşlık göstereceği sonucuna ulaşılmıştır.

Dipaola ve Hoy'a (2005) göre, örgütsel vatandaşlık duyguları güçlü olan öğretmenler; gönüllü olarak yeni meslektaşlarına yardımcı olur. Onlarla birlikte hareket ederek, onları diğer arkadaşları ile tanıştırlar. Yine öğretmenler, gönüllü olarak kurul ve komitelerde görev alır, ekstra program etkinliklerine katılırlar. Bunun yanında kendilerine ait olan zamanlardan vakit ayırarak öğrencilerine yardım ederler. Örgütsel vatandaşlık davranışlarının, okulların performans ve verimliliğini artırmada gösterilen gönüllülük esasına dayanan davranışlar olduğu ve bu davranışların okuldaki pek çok boyutu etkilediği bilinmektedir. Yapılan araştırmaların hemen hemen tamamında örgütsel vatandaşlık davranışlarının güçlü olmasının ve ilişkisini araştırmışlardır.

Gelecekte yatılı ilköğretim bölge okullarında örgütsel vatandaşlık davranışında yaşanan olumsuzluğun nasıl giderileceği adına çalışmalar

yapılabilir. Bunun yanı sıra yatılı bölge ilköğretim okullarına devam eden öğrencilerinin okullarındaki örgütsel vatandaşlık davranışlarını algılamaları ile ilgili bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- ALLISON, B. J., VOSS, R. S. ve DRYER, S. (2001). "Student classroom and career success: The role of organizational citizenship behaviour", *Journal of Education for Business*, Vol. 76, No.5, ss. 282-288.
- ARALPCAN, H. (1998). *Yatılı İlköğretim Bölge Okulları'nın Sayısal Gelişimi ve Hizmet Sunduğu Çevre*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara
- ARSLANTAŞ, C. ve PEKDEMİR, I. (2007). Dönüşümcü Liderlik, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Örgütsel Adalet Arasındaki İlişkileri Belirlemeye Yönelik Görgül Bir Araştırma, *Sosyal Bilimler Dergisi*, S.1, ss. 261-286.
- BARKSLADE, K., ve WERNER, J.M. (2001). "Managerial Ratings of in-Role Behaviors, Organizational Citizenship Behaviors, and Overall Performance: Testing Different Models of Their Relationship", *Journal of Bussines Research*, No. 51, ss. 145-155.
- BAŞ, G. ve ŞENTÜRK, C. (2011). "İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet, Örgütsel Vatandaşlık ve Örgütsel Güven Algıları", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, C. 17, S.1, ss. 29-62.
- BATEMAN, T. S., ve ORGAN, D. W. (1983). "Job satisfaction and the good soldier: The relationship between affect and employee "citizenship", *Academy of Management Journal*, No.26, ss. 587-595.
- BLAKELY G., L., ANDREWS, M., C., ve MOORMAN, R. H. (2005), "The Moderating Effects Of Equity Sensivity On The Relationship Between Organizational Justice And Organizational Citizenship Behaviors", *Journal of Business And Psychology*, Vol. 20, No. 2, ss. 259-273.
- BOLAT, O. İ. ve BOLAT, T. (2008). "Otel işletmelerinde örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık ilişkisi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 11, S. 19, ss. 75-94.
- BOLAT, O. İ., BOLAT, T. ve AYTEMİZ SEYMEN, O. (2009). "Güçlendirici Lider Davranışları ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişkinin Sosyal Mübadele Kuramından Hareketle İncelenmesi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 21, ss. 215-239.
- BOLINO, M. C. ve TURNLEY, W. H. (2003). "Going the extra mile: Cultivating and managing employee citizenship behavior", *Academy of Management Executive*, Vol. 17, No. 3, ss. 60-71
- BOSTAN, F. (2005). *Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Toplam Kalite Yönetimi Uygulamasının Değerlendirilmesi (Tunceli ve Elazığ İllerinde Bir Araştırma)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2005). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum*. 5. Baskı. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- CHIABURU, D.S., MARINOVA, S.V., ve LIM, A.S. (2007), "Helping and Proactive Extra-Role Behaviors: The Influence of Motives, Goal Orientation and Social Context", *Personality and Individual Differences*, No. 43, ss. 2282-2293.
- DIPAOLA, M. F., TARTER, C. J. & HOY, W.K. (2005). Measuring organizational citizenship of schools: The OCB scale. In W.Hoy and C.Miskel (Eds.), *Educational Leadership and Reform*, No. 4, ss. 314-341.
- DIPAOLA, M.F., ve HOY, W.K. (2005). "Organizational citizenship of faculty and achievement of high school students", *The High School Journal*, No. 88, ss. 35-44.
- GEORGE, J.M & BRIEF, A.P. (1992). "Feeling good-doing good: A conceptual analysis of mood at work-organizational spontaneity relationship", *Psychological Bulletin*, Vol. 112, No. 2, ss. 310-329.
- IZGAR, H ve YILMAZ, E. (2007) "PİO ve YİBO'da Görev Yapan Okul Yöneticilerinin Karar Vermede Özsaygı ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişki. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 17, ss. 341-351.
- İNAL, U. (2009). *Adana İl Sınırları İçerisindeki Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Bulunan Öğretmen ve Öğrencilerin Okul Yaşam Kalitesi Algılarının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- KARAASLAN, A., ÖZLER ERGUN, D. ve KULAKLIOĞLU, A. S. (2009). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bilgi Paylaşımı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C. 11, S. 2, ss. 135-160
- KIDDER, D.L. (2002), "The Influence of Gender on the Performance of Organizational Citizenship Behaviors". *Journal of Management*, Vol. 28, No. 5, ss. 629- 648.
- KONOVSKY, M.A., & ORGAN, D.W. (1996), "Dispositional and Contextual Determinants of Organizational Citizenship Behavior", *Journal of Organizational Behavior*, No. 17, ss. 253 – 266.
- KÖSE, S. , KARTAL, B. ve KAYALI, N. (2003). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Tutuma İlişkin Faktörlerle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S.20, ss. 1-19.
- MACKENZIE, S.B., PODSAKOFF, P.M. ve AHEARNE, M. (1998). "Some possible antecedents and consequences of in role and extra role salespersons performance", *Journal of Marketing*, Vol. 62, No. 3, ss. 87-98.
- MEB, (2003). Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları Yönetici Kılavuz Kitabı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- MEYER, J.P, ALLEN, N.J. & SMİTH, C.A. (1993). "Commitment to organizations and occupations: Extension and test of a three-component conceptualization", *Journal of Applied Psychology* No. 78, ss. 538-551.
- ORGAN, D.W. VE RYAN, K. (1995). "A Meta-Analytic Review of Attitudinal and Dispositional Predictors of Organizational Citizenship Behavior", *Personel Psychology*, No. 48, ss. 775-802.

- ORGAN, D.W. (1988). *Organizational citizenship behavior: The good soldier syndrome*, Lexington Books, Lexington: MA.
- ÖLÇÜM-ÇETİN, M. (2004). *Örgütsel Vatandaşlık Davranışı*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- PODSAKOFF, P. M., MACKENZIE, S. B. (1994), "Organizational Citizenship Behaviours and Sales Unit Effectiveness", *Journal of Marketing Research*, Vol. 31, No. 3, ss. 351 – 63.
- PODSAKOFF, P.M., AHEARNE, M., ve MACKENZIE, S.B. (1997). "Behavior and The Quantity and Quality of Work Group Performance", *Journal of Applied Psychology*, Vol, 82, No. 2, ss. 262 – 270.
- PODSAKOFF, P.M., MACKENZIE, S.B., PAINE, J.B. ve D.G. BACHRACH. (2000). "Organizational Citizenship Behaviors: A Critical Review of the Theoretical and Empirical Literature and Suggestions for Future Research", *Journal of Management*, Vol. 26, No. 3, ss. 513-563.
- POLAT, S. ve CELEP, C. (2008). "Ortaöğretim Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet, Örgütsel Güven, Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına İlişkin Algıları", *Educational Administration: Theory and Practice*, No. 54, ss. 307-331.
- SAMANCI-KALAYCI, G. (2007). *Örgütsel Güven ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- SEZGİN, F. (2005). "Örgütsel vatandaşlık davranışları: Kavramsal bir çözümleme ve okul açısından bazı çıkarımlar", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 25, S. 1, ss. 317-339.
- ŞENOL, D. ve YILDIZ, S. (2009). "Yatılı ilköğretim Bölge Okullarında Öğrenci-Öğretmen ve Aile Etkileşimi (Diyarbakır ve Erzurum Örneği)", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 18, S. 1, ss. 359-376.
- ŞİŞMAN, M. (2011). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*, Ankara: PegemA Akademi.
- SMITH, C.A., ORGAN, D.W. ve NEAR, J.P. (1983). "Organizational citizenship behavior: Its' nature and antecedents", *Journal of Applied Psychology*, Vol. 68, No. 44, ss. 653-63.
- ÜNAL, Z. (2003), *Öğretmenlerde İş Doyumu ve Örgütsel Vatandaşlık*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- YETİM, R. (2001), *Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının Mevcut Durumu ve Öğrenci Hizmetleri Yönetimi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- YILMAZ, K., & TAŞDAN, M. (2009). "Organizational citizenship and organizational justice in Turkish primary schools", *Journal of Educational Administration*, Vol. 47, No. 1, ss. 108-126.
- YÜCEL, C. ve SAMANCI, G. (2009). "Örgütsel güven ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı", *Fırat University Journal of Social Science*, Vol. 19, No. 1, ss. 113-132.